

A Schaffer-Zachár-Gunda család a húszas évek elején. Állnak (balról jobbra) Zachár Imre, Gunda Lajos, Gunda Izabella, Ramaseder Lujza Borbála, (harmadik) Zachár Antal. Ülnek (balról jobbra) Korb Valéria (Zachár Imre felesége), Zachár Izabella, (negyedik) Zachár Antal, (második) Zachár Antal, Zachár Anna Mária, Schaffer Mariska

TÓNI BÁ' A ZUGLÓI KÁDI

Schaffer János, a mágnásszabó emlékezete – impozáns karrierjével, vele magával májusi számunkban ismerkedhetett meg az olvasó – a Zachár család mai nemzedéke körében még él. A 18. század végéig megyünk vissza most az időben, hogy végül eljussunk Zuglóba, a DÍSZMAGYAR saga újabb fejezete főszereplőjének, (második) Zachár Antalnak a történetéig. Akinek (egyik) fia Schaffer Máriát, a mester leányát vette feleségül.

Mélyen tisztelt Városbíró Ur!

Ez évi [1930 – B. P.] február hó 22-én – a takaréktüzhely fogyasztékosságai miatt, – kénytelen voltam ötnegyed kilogramm valódi vagdalt húsból készített (...) pecsenyém Kertész Adolf VII. Hernád-utca 42 szám alatti pékmesterhez sütés végett elküldeni. A nevezett pékmester elvállalta a pecsenye megsütését. Ámde azt nemhogy megsütötte, hanem teljesen elégette (...) Midőn családom az okozott kárért felelősségre vonta, a pékmester azzal védekezett, hogy a pecsenye csak kívül és felül van egy kissé elégetve, de belül jó. A cselédünk (...) felszólította a pékmestert, hogy legalább a nyers husanyag árát térítse meg. Ezt azonban a pékmester megtagadta azon a cimen, hgy a sütést a fél veszélyére eszközli. Később, 24-én a délutáni órákban a pékmester elküldött hozzánk és vállalkozott arra, hogy a pecsenyének sütéséért felelős tanoncz vagy inasgyerektől a hus árát a szombati bérfizetéskor majd levonja és az okozott kárt majd így téríti meg.

Mint hogy nem célozom szegénysorsu inasgyerektől kártérítést igényelni, az ily módon felajánlott összeget el nem fogadhatom, ámde kérem a nagyközönség érdekében a pékmestert (...) saját személyében a kár térítésére kötelezni (...) vagy esetleg rendbirsággal sujtani.

Mélyen tisztelt Városbíró Úr szives közbenjárásáért és ténykedéséért előre is köszönetet mondva vagyok nagybecsülésem őszinte kifejezésével

Pásztt Vilmosné Maleczky Bianca
a m. kir. Zeneművészeti Főiskola rendes tanárnője
VII. István út 26 sz. I. em. 4.

Erzsébetváros elöljárója (első) Zachár Antal

Hogy miért fordult az operista Maleczky család e jelessége – aki legaktívabb életrésztében tagja volt az Opera társulatának –, a mágnásszabó leányának, Schäffer Mariskának az apósához, annak az a magyarzata, hogy a megszólított, Zachár Antal (e néven a második) ez idő tájt a VII. kerület városbírója volt.

Száz pengőig

Az elöljáróságok irodájaként működő városbírói hivatalt Budapest közigazgatási rendszerébe egy 1893-ban született törvény iktatta be. Mentésítendő a királyi (állami) bíróságokat, hogy „a kisemberek apróbb ügyekben a saját körükből kikerült bíró elé mehesenek, akit lakóhelyükhöz közel megtalálnak és akiben különös bizalmuk van.” (Flaxmayer József és Medriczky Andor:

A kerületi elöljáróságok szerepe Budapest székesfőváros közigazgatásában. Budapesti Statisztikai Közlemények 64/3. – Sipos András hívta fel a forrásra a figyelmemet.)

Amíg ez az intézmény létezett (1894-től 1936-ig) ezt a bizalmi tisztséget előbb a VII., majd a (részben) külterületén szerveződő XIV. kerületben (II.) Zachár Antal, sok zuglói Tóni bácsija látta el. Eljárva olyan ügyekben, amelyeknek tartalma a 100 pengős értékhatárt nem haladta meg.

Ami személyét illeti: minden elvárható feltételnek megfelelt. Mondhatni családilag. Atyjaura, az első Zachár Antal volt az utolsó olyan elöljáró Erzsébetvárosban, akit még a főváros közgyűlése választott meg. Maga a városbíró is a főváros pénztárának aligazgatójaként vonult nyugállományba, gazdag gyakorlati tapasztalatokkal – így pályázta meg s nyerte el a kerületi kádi székét.

Se ő, se a közönség nem csalódott. Mint azt például Az Est hasábjain, szolgálata utolsó évében, 1936-ban publikált riport (Pálmai Jenő: A kádi esze és humora a VII. kerületben) meggyőzően bemutatja. Hetenként kétszer tárgyal, délelőttként húsz-harminc ügyet is. Szabóját perli a kuncsaft, mert nem tetszik neki a kész felöltő. A mosásban a mosónő tönkremosott egy kombinét. Az albérlő fizetés nélkül távozott. Más a részleteket nem fizette az ügynökének. A „csip-csup bíróság” első embere megüzeni az írásban a maga szerethető filozófiáját is: „nem kell komolyan szívre venni semmit. Végeredményben minden csak bagatell ügy. Elég, ha az ember türelmesen keresi az igazságot. A türelemhez pedig itt elsősorban humor kell.”

Mert Tóni bácsi igazán jó kedélyű ember volt.

A szerelmes kasszírónő

Édesapja (1830–1908) császári és királyi élelmezési főtiszt (százados, hadbiztos), s az után, hogy az obsitot megkapja, lesz Erzsébetváros elöljárója. Városbíró fia (1857–1947) még akkor született, amikor a család éppen Veronában állomásozott a sereggel. Idősb Zachár Antal az 1880-as évek elején lesz tagja a főváros törvényhatósági bizottságának, az évtized végén választják meg elöljárónak. Ezt a hivatalát haláláig tisztességgel betölti. Feltűnő vagyont nem gyűjt. A család tulajdonában álló bérházban lakik (Csányi utca 8., műemlék, épült 1859-ben, 1862-ben magasította kétemeletesre özvegy édesanyja, Makovicz Josefa).

Zachár Antal 1838-ban feleségül vette Vorbuchner Emiliát. Georg Vorbuchner, az apósa, abban az időben ugyancsak olasz földön szolgált, szintén a császár tisztjeként. Az asszony 1888-ban halt meg. A gyászév letelén – éppen amikor elnyerte az elöljáróságot – Zachár újra megházasodott. Chrenko Emilia „urhölgy, önjogu hajadon, magánzónő” lesz a felesége. Ha „házasságuk gyümölcstelen maradna” (Erzsébetváros elöljárója hatvan éves, új neje vagy húsz esztendővel fiatalabb), ura minden ingóságát („butor, ruhanemű, házfelszerelési tárgy, arany- és ezüstnemű”) ő örökl. Ezen felül kap haláláig 500 forint életjáradékot meg egy földszinti lakás ingyenes használatát a Csányi utcai házban.

A család történeteit mesélő Kormos Gyuláné Rados Judit, aki familiája minden titkát megosztotta velem, nem sok jót mond róla. Valószínűleg dédapja, a zuglói városbíró ítéletét közvetíti. Aki – mint a peres iratokból kiderül – apja halála után nemigen akarta teljesíteni az idézett házassági szerződésben foglaltakat. Felhárította, hogy atyjaura öreg korára törvényesen összeállt egy „kávéházi hajadonnal” (tárgyszerűen: kasszírónővel).

(Első) Zachár Antal s kasszírónő felesége

Vorbruchner Emilia, a városbíró édesanyja

Nagyszombatról Budára

Zachár János ügyvédnek (a városbíró nagyapjának) és Makovicz Josefának (a Csányi utcai ház építtetőjének) az esküvője 1826 májusában volt a budai koronázó templomban (Mátyás-templom). János negyven éves ekkor, a királyi táblánál tölt be rangos státust. Gróf Festetics Antal jogügyleteinek teljhatalmú intézője (rá gondolva kereszteltette Antalnak a fiát?), a budai szerb egyházközség jogtanácsosa.

Édesapja, Zachár András is jeles férfiú (Teplán született 1733-ban), a nagyszombati gimnázium igazgatója, a költészet és szónoklattan tanára. Haláláig (1805) nyolc latin nyelvű munkája került sajtó alá.

János életútját alig ismerjük, tulajdonképpen mindössze annyit tudni róla, hogy ő beszélte rá Festeticset, támogassa az alapítandó pesti katonai akadémiát. (Orczyék kertjében épült fel a majdani Ludovika, ezzel volt szomszédos Festeticsé.) A tranzakció sikeresen le is zajlott. 666 forint 40 krajcár értékben kapott az intézetet szervező alapítvány földterületet a grófi szomszédtól – és ráadásnak még 600 forintot.

Öt évig él János Josefával boldog egyetértésben. Gyermeük, az (első) Antal még csak egy éves, amikor a negyvenöt éves táblai ügyész elragadja a kolera. Pesten temetik, a Váci úti temetőben. Felszámolása után a hamvait unokája hoztatja át a Kerepesi úti családi sírboltba (ahol ő is nyugszik). – Nem csak Budapestről, de a temetőből is kihányták a családunkat 1951-ben – veti a szemére a világnak ítéletét Kormos Gyuláné Rados Judit asszony, Zachár János ükunokája. – Kitelepítettként, a kényszerlakhelyünkön nem értesültünk arról, hogy az örök kriptát felszámolták. Sok ékszeret lophattak ki a koporsókból. A halottainkat díszruhában, aranygombos ingben helyezték végsőnek gondolt nyughelyükre itt, a 19. században.

A zuglói kádi, aki a főváros közgyűlésének több ciklusban is tagja, hosszú életében intenzíven kereskedik budapesti ingatlanokkal. Vásárol és elad. Telket, szőlőt, házat. Többnyire haszonnal. Felesége, Ramaseder Lujza – felmenői és közvetlen rokonsága – jelentős földterületekkel rendelkezett, Zuglóban, Kőbányán. Ezek nagy része értékesített örökségként jelenik meg (második) Antal elszámolásaiban („Származási adatok – és a többi” címen szorgosan feljegyezte a vele és körülötte történeteket – naplóját Judit néni őrzi).

Legkorábbi üzletét 1885-ben kötötte (akkor még aktív budapesti hivatalnok). Hagenmacherék vették meg 2400 (!) négyszögöles, a sörgyár és maglódi utcákban fekvő örökölt szőlőjét. Apja halála után bő tíz évvel, 1922-ben eladta a Csányi utcai szülői házat, felindulva az eseten, hogy a második emeleti gang leszakadt („50 ezer forintomba került!”). Öt évvel korábban a Népszínház utca 16. alatti Ramaseder-házat bocsátotta áruba – apósa sertéskereskedő, hentes volt, az utcát Sertéskereskedő utcának hívták a régiségben. Ramaseder Istvánnal nem

volt különösebb baja, korán meg is halt, annál több az anyósával, Nusz Borbálával. Halálakor, 1908. október 3-án írja róla: „Gyenge elméjű, epileptikus volt, saját gyermekeit, unokáit nem tudta szeretni, 12 gyermeket szült, öregségére azt a kevés esztét is amivel bírt elvesztette és teljesen elmeháborodott lett. Halála őrá és környezetére megváltás lett! Nyugodjék békében.”

Kormos Gyuláné lendületesen kontráza dédapja itt idézett sorait. A zuglói kádi anyósa a legkevésbé sem volt súlyos elmeháborodott – állítja. És nagyon is szeretete a gyermekeit. Az viszont tény, hogy arra intette a vejét, fogja vissza magát. Nem kelle a hatalmas Ramaseder-vagyont elherdálnia.

Életmódját is a gyakran a szemére vetette. Hogy könnyű kalandok kedvéért hanyagolja el a családját, a feleségét: – Egyszer elutaztak Bécsbe, ő, a felesége, meg az unokájuk, Schäffer Mariska fia, a negyedik Antal. A Schönbrunn

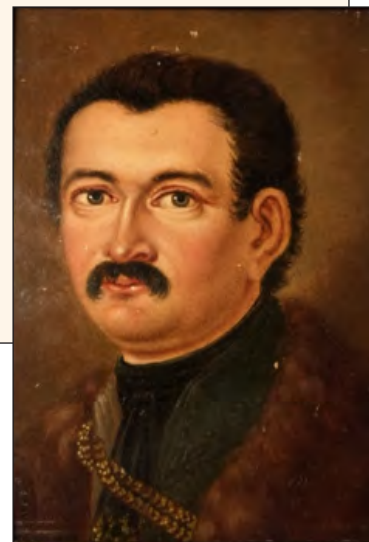
parkjában egy padon pihentek. Elsétált előttük egy csinos hölgy, kacéran visszanezét. A dédapám felállt, utána sietett, de még viszsaszólt: ich kommt gleich! [Rögtön jövök!] Még hogy rögtön! Egy napig nem látták! Vajon mikor került volna elő, ha nincs velük a tízéves unokájuk? Így éltek együtt hosszú évtizedeket még az anyósa halála után is. Ramaseder Borbála tizenhat éves volt, amikor a második Zachár Antal elvette, s hetvenhét, 1942-ben, amikor az utolsó útjára kísérték. Nem volt könnyű élete a kádi oldalán...

Kormos Gyuláné

Arany helyett ezüst

Azt a Thököly út–Gizella utca sarkán álló tornyos, nagy bérpalotát, amely aztán a huszadik század első felében a Zachár-család otthonközpontja lett, az akkor már hosszú évek óta városbíróként működő Tóni bácsi 1909-ban vásárolta meg. Az átírási és ügyvédi költségekkel együtt kereken

Zachár János

Festetics ügyvédjének névjegye Zugló városbírójának feliratozásával

A nagy háború áldozata, Zachár László

(Második) Zachár Antal krónikás füzetének címlapja

művek üzemi főtanácsosa veszítette el '45-ben a nyugdíját, minden jövedelmét.

1883-ban született Izabella, Judit asszony nagymamája.

1884-ben ismét fiú: László. Felesége Hauschild Irén a csepeli községi bíró családjának tagja. (Még egy rokoni szál kapcsolja össze a két familiát: a mágnásszabó kisebbik lányát, Annát, Hauschild Géza vette nőül.). Zachár László 1915. október 21-én esett el a második isonzói csatában, Monte San Michelénél: „eltemetettvén a robbanó ágyulövegek a tetemeket sírjaikból kivették.” (Származási adatok)

Ramaseder Borbála és Zachár Antal legkisebb gyermeke, Imre 1890-ben látta meg a napvilágot.

A Jelzálog Bank igazgatójaként keresi a kalácsra valót, de előbb még, 18 évesen, az 1908. évi londoni olimpián 4×200-as gyorsúszásban ezüstérmét szerez Magyarországnak. – Az első három váltásig vezettek – meséli Kormosné –, de mindük közülük a leghíresebb, a negyediknek úszó, Halmai Zoltán görcsöt kapott. Épp csak beért. Arany helyett ezüst.

A családi bérház a Thököly úton

200 ezer koronáért (fizetéséről egyetlen adatot találtam, tíz évvel később évi 4000 korona volt.)

A házat Schüller J. István tervezte Schissmann Demeter úrnak tíz évvel korábban, 1898-ban. Schissmann lakatos volt, a szakma ipartestületének vezető tagja. A balkont már Zachár Antal építtette a főútvonalra néző fronton (Thököly út 89.), amelynek első emeleti ablaksora egykori lakását kíséri. A második emeleten, megint csak

a Thököly útra néz Antal és Borbála legkisebb fia, az 1890-ben született Zachár Imre s felesége, Korb Valéria otthona. Imre húga, Izabella, meg a férje, Gunda Lajos – Kormos Gyuláné Rados Judit nagyszülei – szintén a házban élnek. További 24 lakás a bérlőké. Jelentős jövedelmet termelnek a zuglói városbírónak. Bérpalotáját a kerület önkormányzata egy most készülő rendeletével épített öröksége védendő értékei közé kívánja beiktatni.

Az aligazgató-városbíró úrnak s feleségének 1881 és 1890 között öt gyermeke született (négy élte meg a felnőttkort). Elsőként harmadik Zachár Antal, aki felnővén a mágnásszabó, Schäffer János Mariska lányát veszi feleségül. „...régi, előkelő pesti családból származik. – írja róla a Magyar Fel-támadás Lexikona 1930-ban – Középiskoláit Budapesten végezte, majd az államszámviteli államvizsga letétele után 1902-ben lépett a székesfőváros szolgálatába, ahol az adószámviteli osztályon kezdte meg működését. Fokozatos előléptetések után számtanácscossá választották. A főváros társadalmi életében élénk részt vett, több társadalmi és sportegyesület tagjai sorában foglal helyet.” Mint a Fővárosi Víz-

Elszáradóban

(III.) Zachár Antal – a városbíró elsőszülöttje – és a mágnásszabó leánya, Mariska 1907. április 22-én mondják ki a holtomiglan-holtodiglan esküszavait a Belvárosi Plébánia-templomban. 1910. december 22-én megszületik első gyermekük, (negyedik) Antal. Vele szárad el – gyermeke nem volt – a díszmagyarok mesterének, Schäffer Jánosnak a nemzetsége. Mert bár Mária hűgát, Annát, 1910. február 6-án feleségül vette Hauschild Géza, de a fiú szűk két hónap múlva öngyilkosságot követett el. Ugyanebben az esztendőben hal meg kínok közt Schäffer János és Mráz Anna fia, Károly is, 28 évesen. Kutyája fertőzte meg, elférgesedett a mája – idézi emléket az egyik réges-régi esti családi beszélgetés nyomán Judit asszony –, ezért nem lehetett nekem se kutyám soha, bár nagyon szerettem volna mindig, kislányként.

A korszak, amellyel bíbelődtünk, a reformkorban kezdődött és a második háborúval ér véget. A mesélő, Rados Judit, 1945-ben tizenhat éves. Mögötte több nemzedéknyi emlék s élet. Előtte a sarkaiból kegyetlenül kiforduló új világ.

London ezüstös olimpiakölyke, Zachár Imre

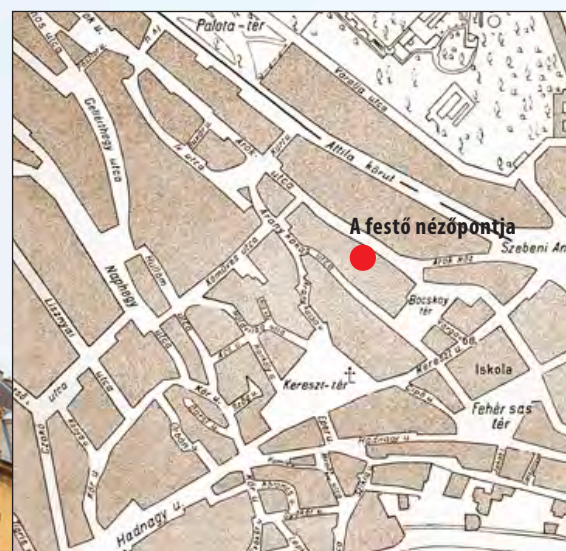

A FESTMÉNYHÁTOLDALÁNAK FELIRATA SZERINT 1818 KÖRÜL készült. Mérete 61×45,5 centiméter. Zachár János volt a megrendelő. Éppen poharát emeli a pincéjénél áldomásra. A háttér néhány fontos épületet mutat. Főként a gellérthegyi csillagvizsgáló nyúgóz le: alig maradt rajz, ábrázolás az akkor még csak néhány éve álló jelentős épületről (ma s már régen a Citadella romosodik a helyén). Feltűnik a Duna vonala. A jobb oldali alacsony dombosodás nyiladéka mögött felséglő épületekkel. Úgy gondolom, a Belvárosi Plébániatemplom tornyát s talán a Rakpíacon álló régi pesti sóházat látni innen, a túlpartról.

Hol lehetett a szőlője, pincéje a budai szüretet kétszáz éve festményen ünneplő prókátornak?

Első Antal második feleségének a neve vezetett nyomra. A kasszír-nő édesapját Ferencnek hívták. 1895. december 28-án tudatja a Pesti Hírlap, hogy *Chrenko Ferenc* hatvanéves budai, Naphegy utca 70. szám alatti magánzó meghalt. A házingatlan a Budapesti cím és lakjegyzék háztulajdonosi listája szerint Zachár Antalné – a halott leánya – tulajdona. Ma, ha állna még, a Gellérthegy utca 45. szám kerülne a kapujára. Itt lehetett a felső pontja Zachár János szőlőjének. Innen ereszkedett alá az az út – a tabáni Kőműves utca –, amelyen ő és a vendégei megközelíthették a pincéjét, szüreti multságuk helyszínét. A kadarkafürtökkel díszített asztal előtt poharát emelő gazda budai vörössel köszönti a bor ünnepét.

A terep – még domborzata is – sokat változott kétszáz év alatt. *Baric Imrével* bejártuk a helyszínt, követve a Kőműves lépcsővé rövidült egykori utca vonalát. Annak végpontjától részben délnek fordulva s tovább ereszkedve találtuk meg a kis tabáni játszóteret, ahonnan – sok takarással ugyan – de éppen azok a táj- és épületelemek (vagy azok helye) láthatóak, amelyek a festményen feltűnnek. A régi tabáni térképről azt is leolvashatjuk, hogy a szüreti asztal valahol az Aranykakas utca vonalában állhatott. Balra tőle az egykori Árok utcát nyugatról kísérő dombocska, amelynek keleti lejtője, illetve annak talpa már maga az Árok utca – a hírhedt Ördögárok völgye. (Mára egy közterületet alkot a Krisztina körúttal). A játszótér az Aranykakas utca déli feltöltött szakaszán mutatja meg a kép alkotójának nézőpontját, nagyjából abban a vonalban, amely a Fővárosi Távfűtőművek domboldalba beépített üzemépületére mutat.

Jobbra a jelenettől a Tabán, illetve a Naphegy szőlővel beültetett délkeleti lejtője látszik, Zachár Antal Kadarkát termő kertje.

A mester, a festő, ismeretlen.

1837–1848 között jelent meg (a pontos évet a könyvészet nem tudta megállapítani) a *Zwölf Monate in Pesth* című kötet (Ges-tochen von M. Schwindt, nach den Zeichnungen von Carl Schwindt). *Schwindt* az ebben közölt metszetet erről az olajfestményről másolta (gyenge színvonalon, pontatlanul). Az október hónapot illusztrálja. Rexa is közli, Százestendős Pest-budai képeskönyvecske című kötetében – az 1840-es évet feltételezve megalkotása dátumaként.

Most már tudjuk: bő húsz esztendővel korábbi.

És ez egyszerűs mind a legrégebbi ismert életkép a tabáni – egyáltalán: a budai – szüret ünnepéről. (A hátsó borítón az itt közölnél nagyobb méretben is tanulmányozhatják.)

